

๕๖. ศรัทธาที่นำไปสู่ข้อสมมติฐานตลอด

Belief throughout the Hypotheses

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network, 2015

ความสำคัญของบทความ

ความเป็นเลิศทางปัญญาหรือปัญญาแตกฉานทั้งหลายนั้น ไม่ได้มีไว้เพื่อหลบเหลี่ยมไหวพริบคนอื่น อันจะนำความวิบัติมาสู่ตนและคณะในภายหลัง **“เกลือบเป็นหนอน-สนิทในเนื้อ”** อันเป็นเหตุแห่งความแตกสามัคคีในการงานและหมู่คณะ ปัญญา มีไว้เพื่อการแสวงหาสิ่งที่เจริญและการแก้ปัญหามีประสิทธิภาพ ไม่ใช่เพื่อการโอ้อวดเอาชนะผู้อื่นให้เกิดความอับศอดสูต่อหน้าที่ชุมนุมชนหรือธารกำนัล [ทา-ระ-กำ-นั] ซึ่งเป็นการพอกพูนศัตรูให้หงอกงามแบบไม่รู้ตัว คือ **“ปิตุณวาจา – วาจาต่อเสียดทำให้เจ็บช้ำน้ำใจ = ปากหมา”** ประการสำคัญ คือ เป็นการทำลายปฏิภาณไหวพริบของผู้อื่น **“ตะถ่วงขัดจังหวะ”** กลัวเขาได้ดีกว่าตน [อรติ] เกิดอาการเสียดอกเสียดใจที่เห็นคนอื่นประสบความสำเร็จ [ปราศจากมุกติธรรม] การเริ่มต้นทำอะไรด้วยความถูกต้อง พอถึงตอนปลายทุกอย่างที่แสดงผลออกมา ก็ย่อมมีแต่ความถูกต้อง โอกาสผิดจะมีน้อยลง เช่น การเริ่มต้นนับถือในพระพุทธศาสนาในเบื้องต้น มาเกิดจากความศรัทธาที่ประกอบด้วยเหตุผล จนกลายเป็น **“ศรัทธาปสาทะ-ความเลื่อมใส”** จนเป็น **“อธิโมกข์”** ได้ ด้วยธรรมเป็นเครื่องยืนยันจิตใจอย่างแท้จริง นั่นคือ **“ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่ง”** ยิ่งฝึกอบรมจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์มากขึ้นเท่าไร จิตก็ยิ่งผุดผ่องสดใสร่าเริง ในการเจริญธรรมมากขึ้นเท่านั้น ที่เรียกว่า **“ธมฺมปีติ”** หมายถึง **ผู้เฝือก้มในธรรม ผู้ดื่มธรรม ผู้ไม่ถึงความฟุ้งซ่าน** มีจิตเป็นสมาธิปราศจากนิรวณ อวิชชา อรติ อกุศลธรรมทั้งปวง จึงจะเป็นผู้มีปัญญารอบรู้จริงๆ ได้ นั่นคือ (๑) **ปัญญาให้เห็นในอดีตที่ส่งผลถึงปัจจุบัน** [ละเว้นจากอกุศลกรรมทั้งหลายทั้งที่เคยทำและไม่เคยทำที่จะทำใหม่ในปัจจุบัน] กับ (๒) **ปัญญาเห็นส่วนในอนาคตอันจะจากเหตุในปัจจุบัน** [การสร้างบุญกุศลเพื่อนิพพาน] ปัญญาทั้ง ๒ ส่วนนี้ [สติปัญญาฐาน ๔] ทำให้เข้าถึง **“สัมมปธาน ๔”** [เพียรระวังปิดกั้นความชั่ว-เพียรละกำจัดความชั่ว-เพียรเจริญก่อให้เกิดความดี-เพียรรักษาความดี] ได้โดยปริยาย และตามด้วย **“อิทธิบาท ๔”** [ฉันทะ-วิริยะ-จิตตะ-วิมังสา] อันเป็นธรรมเครื่องบรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมายไว้ จน **“อินทรี ๕”** และ **“พละ ๕”** แก่กล้า จนทำให้เกิด **“องค์แห่งความตรัสรู้ธรรมตามเป็นจริง”** [โพชฌงค์ ๗] ทั้งด้วย **“สมถพละ”** กับ **“วิปัสสนาพละ”** และประการสำคัญ ความบรรลุถึง **“จตุปฐีสัมปทาญาณ”** ที่เป็นรู้เห็นปัจจุบันธรรมที่จะเกิดขึ้น อันเป็นเหตุปัจจัยในผลวิบากในอนาคตธรรม เพราะมีปรีชาในการกำหนดข้อสมมติฐานในกิจต่างๆ ที่จะทำให้เกิดขึ้นตามลำดับในปัจจุบันกาล ฉะนั้น **“ข้อสมมติฐาน”** คือ รายละเอียดความจริงที่คาดคะเนว่าจะเกิดขึ้นได้จริงในอนาคต ตามที่คาดหวังหรือกำหนดไว้ในแผนและนโยบายที่วางเอาไว้ เพื่อพิสูจน์หรือยืนยันตาม **ความศรัทธา ความเชื่อ ความคิดเห็น ค่านิยม** อันพื้นฐานแห่งทฤษฎีหรือหลักการ [พระสัทธรรม] ที่กำหนดครอบความคิดไว้ในทางปฏิบัติ ตามข้อจำกัดของ **กลุ่มตัวอย่าง ๑ เวลา ๑ สถานที่ ๑** ที่จะศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรม [ธมฺมวิจยะ] โดยเฉพาะ **การยืนยันด้วยผลแห่งการปฏิบัติ** นั่นเอง.

บทความที่ ๘๖ ประจำปี ๒๕๕๘ – ศรัทธาที่นำไปสู่ข้อสมมติฐานตลอด

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการคิดของมนุษย์นั้น จิตของมนุษย์จะเป็นแหล่งที่รวมองค์ความรู้ ที่เกิดจากประสบการณ์ที่ผ่านมาทั้งหมด แล้วเก็บบันทึกไว้ที่ “สมองหน่วยความจำ” [สัญญาโดยมีสติสัมปชัญญะควบคุมจัดการ] ดังนั้น “สมอง” [Brain] จึงเป็นสื่อกลางฝ่ายร่างกายสรีระ ที่เรียกว่า “รูปธรรม” [Concrete] และ “จิต” [Consciousness] จึงเป็นสื่อกลางฝ่ายจิตวิญญาณ ที่เรียกว่า “อรูปธรรม” [นามธรรม: Abstract] นอกจากนี้ “สื่อกลาง” [Medium] ทั้งสองฝ่ายนั้น จะต้องทำงานประสานกันอย่างเป็นเอกภาพเดียวกัน จึงจะทำให้เกิดดุลยภาพระหว่างกาย [Body] กับใจ [Mind] ที่ลงตัว กลายเป็น “หน่วยรวม” สัมปยุตต์ด้วยกองทั้ง ๕ แห่ง “รูปธรรม” และ “นามธรรม” ที่ประกอบเข้าเป็นชีวิต “ขันธ ๕-เบญจขันธ” โดยมี “ใจ” [Mind] เป็นประธานหลัก ที่ทำหน้าที่ควบคุม “พฤติกรรม” อันแสดงออกเป็นการกระทำต่างๆ ใน ๓ ด้าน ได้แก่ (๑) กายกรรม (๒) วาจากรรม และ (๓) มโนกรรม ใจที่เป็น “เจตนา-สัตยเจตนา” จะทำหน้าที่ปรุงแต่งกรรมต่างๆ โดยถูกกลุ่มหรือควบคุมความรู้สึกรู้จักคิดในใจด้วย “กิเลส” [นิวรณ์] ทั้งหลาย และกิเลสทั้งหลายนั้น จะถูกควบคุมด้วย “จิตตสมาธิ” [จิตประภัสสร] ที่พัฒนาขึ้นมาด้วยการเจริญสมถภาวนาแห่งรูปฌานสมาบัติ [ฌาน ๔] โดยมุ่งเอา “จตุตถฌาน” [อุเบกขา-เอกัคคตา] ฉะนั้น จิตที่บริสุทธิ์จึงต้องมีพื้นฐานที่สพรคด้วย “ธรรมสมาธิ ๕” เพราะเกิดจากความดำรงมั่นแห่งสติ [สัมปชัญญะ] กับเจตนา [กุศลธรรมกับอานัญชา] อันเป็นจิตตั้งมั่นคงในธรรมที่ปฏิบัติอยู่ อันเป็นจิตสัมปยุตต์ด้วยธรรม ๕ ประการ ได้แก่ “ปราโมทย์-ปีติ-ปลัสสทธิ-สุข-สมาธิ” อันเป็นสมุฏฐานสำคัญที่ทำให้เกิด “จิตตสมาธิ” [เอกัคคตา] หรือ “กุศลฌานจิต” จนถึงขั้น “โลกุตตรกุศลฌานจิต” ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจในขั้นตอนกระบวนการเกิดปัญญาในเบื้องต้นนี้ได้ ก็จะเป็นบาทฐานสำคัญในการปฏิบัติธรรม คือ การเห็นภาพรวมของสภาวะการทางร่างกายและจิตวิญญาณได้ดีขึ้น เพราะธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นใน ๒ ฝ่าย นี้ เป็นธรรมชาติที่แท้จริง นั่นคือ “สัจธรรม” [ปรมาตถ์] ที่จิตของมนุษย์ถูกรอบงำหรือกลุ่มรวมด้วยกิเลสทั้งหลาย จนคิดเป็นนิสัยสันดานที่คุ้นเคย เพราะคิดไม่ทันกับ “กิเลsovichaya” คือ ความไม่รู้จริง ได้แก่ อริยสัจ ๔-ญาณแห่งกาลทั้ง ๓-อิทัปปัจจยตา [ปฏิจจสมุปปาต ๑๒] ที่เรียกว่า “อวิชา ๔-อวิชา ๘” ส่วนคุณสมบัติแห่งบุคคลผู้เขลาปัญญาแท้ เรียกว่า “อัสสุตวาปุลชน” คือ ผู้ไร้การศึกษาพระธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลคนผู้มีวาสนาได้ศึกษาทางวิชาทางโลกถึงขั้นสูงๆ ในระดับบัณฑิตวิทยาลัย จะมีแตกฉานทางโลกอย่างไร พิศดารอย่างไร ก็ยังถือเป็น “อันทปุลชน” คือ ผู้ไม่รู้จริงในพระธรรม รู้ได้เฉพาะปัญญาทางโลกียธรรม ที่เรียกว่า “ดิรัจฉานวิชา” หมายถึง วิชาความรู้ที่ไม่ได้ช่วยให้พ้นจาก “ผู้มีโสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส เป็นธรรมดา” ความรู้ดังกล่าวนี้ คนส่วนใหญ่ใช้หลอกเขากิน เพื่อเลี้ยงชีพ ไม่ต่างจากพวกโจรปล้นสะดมชาวบ้าน คือ “พวกโจรไม่ถืออาวุธ” เช่น พวกนักการเมือง นักวิชาการ จอมปลอมหลอกชาวบ้าน ชอบใช้ปากและมือเป็นอาวุธ พูดจนถึงหลับ เพื่อให้เหยื่อ [Victims] ผู้เคราะห์ร้าย ผู้ถูก โกง ดาใจสนิท คิดโง่ตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในหลักสูตร โจรที่เรียนกันมา แล้วคิดเล็ดเหยื่อกิน แต่ถ้านำมาใช้ประกอบอาชีพอย่างสุจริตมีความรู้จริงคู่คุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สร้างคุณูปการต่อสร้างคดียิ่งน้อยยิ่งใหญ่อ่างนี้สัตบุรุษย่อมสรรเสริญกุศลของท่าน

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาไม่ได้ชักนำสาธุชนให้เกลียดกัน ครอบงำกัน ให้สังคมเดือดร้อน ที่มนุษย์ชอบฆ่ากันมาตั้งแต่โบราณแล้ว ตามคำสมัยนิยมแต่ละยุค แต่สอนให้ใช้ “เมตตาธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน” ต้องประกอบด้วยเหตุผลและปัญญา ไม่ให้เกิด “อาการเสียธรรม” [เสียผู้เสียคนอย่างคาดไม่ถึง เพราะไว้ใจด้วยไร้สติสัมปชัญญะ] ฉะนั้น คนจนจะโชคดีในสังคม ขณะที่พวกโจรทั้งหลายมันกินอิ่ม มันไม่หากินตามชอกชอยอีก เลื่อนฐานะไปตามสถานที่หรูๆ ไปดูคุณเลียดพวกคนรวยแทน เพราะพวกมัน همینสาบคนจนจนทนไม่ไหว พวกมันปวดหัวไม่อยากจะฟังเรื่องร้องทุกข์ต่างๆ นาๆ ปวดกระบาลใจ วิธีป้องกันตัวที่ดีที่สุด คือ อ่านชะ “มงคล ๓๘” [อุดมมงคลแห่งชีวิต] ดินนักแล จะได้เลื่อมศรัทธาไปคบกับพวกโจร เพราะมีเยอะมากในสังคมทุกหมู่เหล่า พระเข้าไปเทศน์ไม่ถึง “ไกลกลองเพล” [ไกลเป็นเที่ยง] ที่กล่าวมานี้ ไม่ได้ส่งเสริมให้เลี้ยงโจรเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน เพราะมีแต่นำความวินาสมาสู่ตนไม่ช้าก็เร็ว ยิ่งคบพวกเรียนสูง ไร้คุณธรรม ยิ่งต้องระวังให้มาก เพราะมันกินเลือดได้สนิทเหมือนปลิงดูดเลือด ให้คบบัณฑิต ผู้มีคุณชาติเป็นปราชญ์อย่างแท้จริง จะได้เสริมอุดมมงคลแห่งชีวิต หรืออนมัสการพระอรหันต์เป็นกัลยาณมิตร หรือบรรดากัลยาณปุถุชน ผู้ทรงศีล ผู้มีสัจจริยธรรม [ธรรมของคนดี] ไว้เป็นมิตรแท้ดีกว่า คนดีช่วยเหลือกับ โจรช่วยเหลือ มันแตกต่างกันราวฟ้ากับดินนะ ท่านผู้มีอายุ ท่านผู้เจริญแล้ว ก็อย่าไปสัทธาปสาทะในสิ่ง ที่ผิด ให้เลื่อมใสในพระรัตนตรัยไว้ ปลอดภัยจากโยคะธรรมทั้งสิ้น สำหรับ คำว่า “ศรัทธา” [Belief] หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ไม่ประกอบด้วยความงมงาย หรือ ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือ และในการดีที่ทำ ได้แก่

- (๑) “**กัมมัตถธา**” คือ เชื่อกรรม เชื่อการกระทำ เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่า: “เมื่อทำอะไร โดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความดีความชั่วมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่า” และเชื่อว่า: “ผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรือนอนคอยโชค” เป็นต้น
- (๒) “**วิปากัตถธา**” คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่า “กรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว”
- (๓) “**กัมมัตถกตาสัตถธา**” คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่า: “แต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน”
- (๔) “**ตถาคตโพธิสัตถธา**” คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๕ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

ฉะนั้น ความเชื่อ ความศรัทธาปราศจากความเลื่อมใส ที่เรียกว่า “กัมมผลสัทธา” [กัมมสัทธา-วิปากสัทธา] นั้นนำไปสู่ภาวะเจริญงอกงามทางปัญญาที่สูง ใญ่ขลุ้ยขึ้น นำไปสู่การสร้างความดี การทำบุญกุศล การบำเพ็ญทานบารมี ไปสู่การเจริญภาวนากรรมฐานต่อไป แต่ประการสำคัญ ทำให้รู้จัก “วิธีการตั้งข้อสมมติฐาน” เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติธรรม นั่นเอง “ข้อสมมติฐาน” [Hypothesis] หมายถึง ความคิดเห็นเบื้องต้นที่นำมาเป็นแนวทางศึกษาวิจัยค้นคว้าความรู้ หรือ “สัมมวิจัยะ” ในการจำแนกแจกธรรมเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้ง ด้วยการพิสูจน์จาก “หลักฐานข้อเท็จจริง” ที่รวบรวมมาในชุดข้อมูลนั้นๆ หรือสภาวะธรรมตามเป็นจริงที่ปรากฏในภูมิแห่งวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้วยเหตุนี้ “ข้อสมมติฐาน” จึงเป็นกระบวนการคาดคะเน หรือ การพยากรณ์ถึง “สิ่งที่เป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต” รวมทั้งการทำนายเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบันด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับ (๑) “การทำลายอวิชชา ๔” คือ ความไม่รู้แจ้งใน “อริยสัจ ๔” กับ (๒) “การทำลายอวิชชา ๘” คือ ความไม่รู้แจ้งใน “อริยสัจ ๔-ญาณแห่งกาล ๓ อย่าง-อทิปปัจจยการ ๑” โดยมีสมมติฐานว่า: “อวิชชาเป็นให้เกิดอุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์” เพราะฉะนั้น จิตมนุษย์จึงเศร้าหมองและขุ่นมัวอยู่ตลอดเวลาเพราะอุปกิเลส ไม่อยู่ในภาวะบริสุทธิ์ตามสภาพดั้งเดิม ดังพุทธพจน์ว่า:

“จิตนี้ประภัสสร [มุคคอง ม่องใส บริสุทธิ = จิตประภัสสร] แต่เศร้าหมองเพราะอุปกิเลสที่จรมา” มีความหมายว่า “จิตนี้โดยธรรมชาติของมันเอง มิใช่เป็นสภาวะที่แปดเปื้อนสกปรก หรือมีสิ่งเศร้าหมองเจือปนอยู่ แต่สภาพเศร้าหมองนั้น เป็นของแปลกปลอมเข้ามา ฉะนั้น การชำระจิต [วิถิจิต] ให้สะอาดหมดจดจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จิตที่ประภัสสรนี้ พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ได้แก่ ภาวจิต นั่นเอง”

ข้อพึงสังเกต คือ ข้อสมมติฐานในการปฏิบัติธรรมนั้น น่าจะเป็นความเชื่อในเรื่อง (๑) “กฎแห่งกรรม” คือ เจตนาโดยสัตยเจตนาชักนำในการกระทำกรรมทั้ง ๓ อย่าง ได้แก่ “กายกรรม-วจีกรรม-มโนกรรม” นั่นคือ “กรรมเป็นไปตามเจตนาของผู้กระทำ ไม่ใช่โชคบันดาล” กับ (๒) “กัมมัสสกตา” คือ ทำอย่างไร ก็ได้ผลอย่างนั้น ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมต้องพิสูจน์ความเชื่อนี้ให้ได้ด้วยการกระทำจริง โดยทำลาย “เจตนาแห่งสัตยเจตนา ๖” จาก “วิภูฏะ” [กิเลส-กรรม-วิปาก] เป็น “วิวิภูฏะ” เท่านั้นเอง จงทำให้งใจได้ เพราะ “เจตนาทำให้สร้างโลกแห่งกรรมภพไม่สิ้นสุด” ได้แก่ โลกแห่งดวงตาด้วยหลงรูป ๑ โลกแห่งหูด้วยหลงเสียง ๑ โลกแห่งจมูกด้วยหลงกลิ่น ๑ โลกแห่งลิ้นด้วยหลงรส ๑ โลกแห่งกายด้วยหลงโผฏฐัพพะ ๑ [ซึ่งเรียกว่า “ปฏิมสัตยญา”] โลกแห่งใจด้วยหลงธรรมารมณ์ ๑ [ซึ่งเรียกว่า “นันทตสัตยญา”] แต่อย่างไรก็ตาม “ข้อสมมติฐาน” ในทางธรรมนั้น คือ การพิสูจน์ในการดับอวิชชา ซึ่งต้องดับด้วย “ฉาน” ในสมาถกรรมฐาน กับ “ญาณ” ในวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่เหลือจากนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมต้องพิสูจน์ตนเองด้วยการเจริญภาวนากรรมฐานเอาเอง คือ พิสูจน์อธิทิปาฏิหาริย์แห่งสมถะและวิปัสสนา ว่าป็นจริง ที่เรียกว่า “อนุสาศนีปาฏิหาริย์” หมายถึง คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์

เพราะฉะนั้น “กฎแห่งกรรม” กับ “กฎกัมมัสสกตา” [ทฤษฎี-ข้อสมมติฐาน] คือ พระสัตตสุตตันของพระศาสนา เป็นขั้นการใช้เหตุผลในการวิจัยธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมพิสูจน์สังขธรรมในคำสอน [ที่ตั้งเป็นข้อสมมติฐานใหม่ เพื่อพิสูจน์ว่าจริงหรือไม่ ก่อนยอมรับเป็นทฤษฎีอีกครั้ง] ทั้ง ๒ ประการ ดังกล่าวนี้ ขั้นตอนในตอนนี้ ก็คือ การทบทวนทฤษฎีหรือหลักการ [ปฏิบัติศีลธรรม] พร้อมด้วยวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น [ชาดก-พุทธวจนะ = ปริยัติศีลธรรม] เพื่อตรวจสอบค้นหาว่าเป็นจริงหรือไม่ อันเป็นผลลัพธ์แห่งการปฏิบัติธรรมจริงๆ [ปฏิเวธศีลธรรม: มรรค-ผล-นิพพาน] ในการยอมรับ [Accepting a Hypothesis] หรือการปฏิเสธข้อสมมติฐาน [Rejecting a Hypothesis] นั้น ต้องตรวจสอบด้วยการนั่งสมาธิบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องจริงๆ คือ “สัมมัตตะ ๑๐” อันเป็นภาวะที่ถูกต้อง ฝ่ายกุศลธรรม ได้แก่ “สัมมาทิฏฐิ-สัมมาสังกัปปะ-สัมมาวาจา-สัมมากัมมันตะ-สัมมาวายามะ-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิ-สัมมาญาณ-สัมมาวิมุตติ” มิฉะนั้น ก็กลายเป็นความไม่ถูกต้อง คือ “มิจฉัตตะ ๑๐” อันเป็นภาวะที่ผิด ซึ่งอยู่ในฝ่ายอกุศลธรรม ได้แก่ “มิจฉาทิฏฐิ-มิจฉาสังกัปปะ-มิจฉาวาจา-มิจฉากัมมันตะ-มิจฉายายามะ-มิจฉาสติ-มิจฉาสมาธิ-มิจฉาญาณ-มิจฉาวิมุตติ” ฉะนั้น หลักธรรมทั้ง ๒ ประการ นั้น ผู้ปฏิบัติธรรมต้องนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรง ความถูกต้อง ความแม่นยำ ความเชื่อมั่น อันเป็นผลแห่งการปฏิบัติธรรมจริง ไม่ใช่ไปตั้งเกณฑ์ที่นึกคิดเอาเองตามประสาคนไร้การศึกษาพระธรรมมาอย่างถูกวิธีเท่านั้น ถ้าศึกษาพระธรรมไม่รู้เรื่อง มีความลำเอียงอคติเกิดขึ้น ที่ไม่น่าเชื่อถือ อันสพรคด้วยอกุศลธรรม “อคติ ๔” ดังนี้

- (๑) “ฉันทาคติ” คือ ลำเอียงเพราะชอบ เนื่องด้วย “ราคะ-ราคะจริต” คือ ประพฤติหนักไปทางรักสวยรักงาม ด้วยความกำหนดด้วยใคร่ ความอยากได้ด้วยพอใจคิดใจ
- (๒) “โทษาคติ” คือ ลำเอียงเพราะชัง เนื่องด้วย “โทสะ-โทสะจริต” คือ ประพฤติหนักไปทางใจร้อน หงุดหงิด หรือ “ปฏิฆะ” คือ ความขัดใจ ความหงุดหงิดขัดเคือง
- (๓) “โมหาคติ” คือ ลำเอียงเพราะหลง พลาดผิดเพราะเขลา เนื่องด้วย “โมหะ-โมหะจริต” คือ ประพฤติหนักไปทางเขลา เหนงซึม เงื่องงง งมงาย
- (๔) “ภยาคติ” คือ ลำเอียงเพราะกลัว เนื่องด้วย “อวิชชา” คือ ความไม่รู้จริง

ดังนั้น เกณฑ์ที่ใช้วัดมาตรฐานก็ผิดไป เพราะประกอบด้วยความวิปลาสิทธิวิปริต ไม่เกิดความถึง “โยนิโสมนสิการสัมปทา” คือ ความถึงพร้อมด้วยวิธีคิดที่ถูกต้องด้วย (๑) อริยสัจ ๔ (๒) ญาณในกาล ๓ อย่าง (๓) อหังการจายดา ๑ จึงเรียกภาวะนี้ว่า “อโยนิโสมนสิการ” ...นิ! คือ ภาวะที่ประกอบด้วยการใช้เหตุผลและปัญญาอย่างถูกวิธี อันมีพื้นฐานจิตมาจาก “ตัณหา-ทิฏฐิ-มานะ” เพราะท่านสำคัญตนเองผิดๆ เชื่อความเห็นของตนเองว่าเป็นจริงเสมอ ใครจะมาแย้งไม่ได้เด็ดขาด ประการสำคัญมักสำคัญตนเองผิดว่า ใหญ่โตกว่าคนอื่น ถึงขั้นครองโลก [บ้าๆ] อยู่เพียงคนเดียวด้วยสวัสติ ดังนี้

“โยนิโสมนสิการ” คือ **การใช้ความคิดถูกวิธี-ความไม่รู้จักคิด-ความคิดไม่เป็น** นั่นคือ ไม่ทำในใจโดยแยกกาย ไม่มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา ไม่รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออก ให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย [ปฏิกิจสมุทบาท ๑๒] หรืออีกนัยหนึ่ง คือ **ความทำให้ไว้ในใจโดยไม่แยกกาย** [วิปัสสนาข้อที่ ๔ = สัจจะวิปัสสนา-จิตตวิปัสสนา-ทักขวิปัสสนา] หมายถึง (๑) **ความทำให้ไว้ในใจโดยไม่แยกกาย “ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง”** คือ ยังยึดมั่นถือมั่นใน **“นิจจัตถะ”** แทนที่จะเป็น **“อนิจจัตถะ”** ด้วยการทำ **“โยนิโสมนสิการ”** (๒) **ความทำให้ไว้ในใจโดยไม่แยกกาย “ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข”** คือ ยังยึดมั่นถือมั่นใน **“สุขัตถะ”** แทนที่จะเป็น **“ทุกขัตถะ”** ด้วยการทำ **“โยนิโสมนสิการ”** (๓) **ความทำให้ไว้ในใจโดยไม่แยกกาย “ในสิ่งที่ไม่ใช่อัตตาตัวตนว่าเป็นอัตตาตัวตน”** คือ ยังยึดมั่นถือมั่นใน **“อัตตัตถะ”** แทนที่จะเป็น **“อนัตตัตถะ”** ด้วยการทำ **“โยนิโสมนสิการ”** (๔) **ความทำให้ไว้ในใจโดยไม่แยกกาย “ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม”** คือ ยังยึดมั่นถือมั่นใน **“สุกัตถะ”** แทนที่จะเป็น **“อสุกัตถะ”** ด้วยการทำ **“โยนิโสมนสิการ”** หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ความไม่นึก ความไม่นึกเนื่องๆ ความไม่คิด ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ไว้ในใจแห่งจิต โดยวิปริตคิดไปจากความจริง = **ไม่มีสัมปชัญญะ-อวิชา**

ด้วยเหตุนี้ ในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น เมื่อพิจารณาถึง **“การตั้งข้อสมมติฐาน”** นั้น จึงเป็นเรื่องการพยากรณ์เกี่ยวกับ (๑) **ข้อคิดเห็นนั้น มีความเป็นไปได้** (๒) **ข้อคิดเห็นนั้น มีความเป็นไปได้** หรือ (๓) **ข้อคิดเห็นนั้น มีความไม่เปลี่ยนแปลง** นั่นคือ มีสภาพที่เสถียรใน **“อมตธรรม-พระนิพพาน”** [สุญญตา] อันเป็นสภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว ภาวะที่เป็นสุขสูงสุด เพราะไร้กิเลสไร้ทุกข์ เป็นอิสรภาพสมบูรณ์ เพราะฉะนั้น การพิสูจน์ข้อคิดเห็นแห่งสมมติฐานในพระธรรมหรือคำสอนของพระศาสดานั้น จึงเป็นเรื่องที่ใช้เวลาในการปฏิบัติแตกต่างกันไป อาจหมายถึงกาลเวลาทั้งชีวิตในชาตินี้ ก็ได้ เพราะขึ้นอยู่กับระดับ **“ภูมิรู้-ภูมิธรรม-ภูมิปัญญา”** [**โยนิโสมนสิการ** หรือว่า **โยนิโสมนสิการ = จตุปฏิสัมภิตาญาณ** คือ มีญาณคือปฏิสัมภิตา ๔] ของท่านผู้เจริญแล้วท่านนั้นๆ เมื่อบุคคลนั้น มี **“โยนิโสมนสิการสัมปทา”** แล้ว ย่อมเกิดความสามารถเชี่ยวชาญ [Proficiency] ในการคิดเพราะมีปัญญาแตกฉานเป็นพื้นฐาน ดังนี้

“โกศล ๓” หมายถึง **ความฉลาด-ความเชี่ยวชาญ = ปฏิภาณปฏิสัมภิตา** ได้แก่

- (๑) **“อายโกศล”** คือ ความฉลาดในความเจริญ รอบรู้ทางเจริญและเหตุของความเจริญ
- (๒) **“อภัยโกศล”** คือ ความฉลาดในความเสื่อม รอบรู้ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม
- (๓) **“อุบายโกศล”** คือ ความฉลาดในอุบาย รอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ

อนึ่ง ให้พิจารณาถึงประเด็นใน “ภูมิรู้-ภูมิธรรม-ภูมิปัญญา” โดยภาพรวม ที่มนุษย์สามารถสร้างองค์ความรู้ต่างๆ ให้เกิดขึ้นภายในตนเองและสังคมส่วนรวม ที่เรียกว่า “**ต้นทุนทางปัญญา**” [Intellectual Capital] ดังนี้

ต้นทุนทางปัญญา [ภูมิรู้-ภูมิธรรม-ภูมิปัญญา]							
ความเชื่อ	ศรัทธา	อธิโมกข์	ค่านิยม	ความเห็น	ทัศนคติ	โลกทัศน์	กระบวนทัศน์
พัฒนาการทางจิตวิญญาณ							
ร่างกาย	จิตใจ	สัญญาเจตนา	กิเลส	ศีล	สมาธิ	ปัญญา	โลกุตตรจิต
วิวัฒนาการทางปัญญา							
ข้อสมมติฐาน	ศีลพรต	ศาสนา	วิธีปฏิบัติ	ปรัชญา	ทฤษฎี	วิทยาศาสตร์	ศาสตร์สาขา
สติสัมปชัญญะ							
อโยนิโสมนสิการ				โยนิโสมนสิการ			
ลัทธินอกพระพุทธศาสนา				พระพุทธศาสนา			
อกุศลธรรม				กุศลธรรม		อัพยกตธรรม	
ค้นหา-ทฤษฎี-มานะ [ศิรัจฉานวิชา]				มัชฌิมาปฏิทา [วิชาและจรณะ]			
กามาวจรสุคติ	กามาวจรทุกติ			กามาวจร	รูปาวจร	อรุปาจร	โลกุตตระ
สังสารทุกข์แห่งวัฏฏะ				วิวัฏฏะแห่งนิพพาน			
อันธ์ปุณฑ-อัสสุตวาปุณฑ				อริยบุคคล-อรหัตตปัญญา			

ฉะนั้น ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติธรรมนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมอยู่ในขั้นการพัฒนาการทางจิตวิญญาณตามข้อประพจน์ปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ชื่อว่า “ภavana ๔” ได้แก่ กายภาวนา-ศีลภาวนา-จิตตภาวนา-ปัญญาภาวนา เพื่อก้าวสู่ระดับจิตใน “ภูมิ ๔” หมายถึง **ชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิต** ได้แก่ กามาวจรภูมิ-รูปาวจรภูมิ-อรุปาจรภูมิ-โลกุตตรภูมิ ตามลำดับ โดยหมายเอา “**โลกุตตรภูมิ**” [โสดาบัน-สกทาคามี-อนาคามี-อรหัต] เป็นหลัก ในขั้นสูงสุด คือ “**พระอรหัตตปัญญาเจ้า**” เท่านั้น ดังนี้

ขั้นการพัฒนาการทางจิตวิญญาณ							
ร่างกาย [สมอง]	จิตใจ	สัญญาเจตนา	กิเลส	ศีล	สมาธิ	ปัญญา	ภูมิ ๔

ดังนั้น ความฉลาดเชี่ยวชาญ ความมีปัญญาแตกฉาน ความคิดที่ถูกวิธีด้วยอุบายที่แยบคาย [โยนิโสมนสิการ] นั้น ข่อมทำให้เกิดปัญญาเห็นแนวทางในการตั้งข้อสมมติฐานขึ้นได้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติธรรม ซึ่งประกอบด้วย (๑) ทฤษฎี (๒) ข้อสมมติฐาน (๓) ข้อปฏิบัติปฏิบัติทา (๔) เกณฑ์ตรวจสอบ (๕) การปฏิบัติทดลอง (๖) สรุปผล (๗) อภิปรายถึงสภาวธรรมที่ค้นพบ [พิสูจน์ข้อสมมติฐานเพื่อยืนยันหรือหักล้างทฤษฎี ข้อสมมติฐานที่ผ่านการพิสูจน์ และยอมรับแล้ว ถือเป็นทฤษฎีใหม่ต่อไปที่รอการพิสูจน์ได้อีกในครั้งใหม่] (๘) ข้อเสนอแนะ [ประยุกต์คัดแปลงประโยชน์] กระบวนการพิสูจน์ข้อสมมติฐานนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่ไม่นำมาเสนอเป็นรูปแบบเอกสารตีพิมพ์อย่างเป็นทางการ เพราะเป็นเรื่อง “ปัจเจกต์ เวทิตุโพ วิทยุหิ” หมายถึง “อันวิทยุชนพึงรู้เฉพาะตน” เป็นเรื่องที่รู้ได้เฉพาะตน ต่างคนต่างความคิด จะไปนำเอาค่าสถิติมาเป็นเกณฑ์วัดคุณภาพ เพื่อกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หรือ ระดับ 0.01 นั้น คงเป็นเรื่องยากมาก เพราะการไปวุ่นวายกับพระอรียเจ้านั้น เป็นเรื่องไม่ควร เพราะการหาไม้บรรทัด อุปกรณ์วัดตรวจสอบ ไปวัดระดับจิตของผู้เจริญภาวนา คงเป็นไปได้ยาก แม้นักวิทยาศาสตร์ทางจิต พยายามจะสร้างเครื่องมือวัดภาวะจิตต่างๆ ออกมาหลายอย่างก็ตาม อนึ่ง การปฏิบัติธรรม ถ้าไปวัดอย่างสำคัญตนคิดว่า: “ได้บรรลุอุทิมธรรมแล้ว” ถ้าเป็นสมณะถือว่าต้องอาบัติปาราชิก อันเป็นบทลงโทษอย่างหนัก เป็นเรื่องที่ย่อหน้าสูงเป็นพิเศษ เพราะผู้วัดอย่าง ก็ไม่ต่างไปจาก คนบ้าเสียสติ ฟุ้งซ่านอย่างแรง ถ้าเป็นเรื่องเท็จไม่จริงสมคำอ้าง บาปกินหัวด้วยต่างหาก อย่างไรก็ตาม วิธีวัดความสำเร็จในการปฏิบัติธรรมนั้น อย่าไปประกาศอะไรให้ใครรู้เลย รู้เราเองคนเดียวดีที่สุด เอาเป็นว่า ให้จิตเป็นสมาธิให้มากที่สุด มีความเบิกบานใจ มันก็กินพอ ไม่ต้องไปแข่งขันที่ฤทธิ์เดชอะไรดีกว่า มีแต่ความเสื่อมสถานเดียว เอาฤทธิ์เดชนั้นมาใช้เป็นเครื่องดับทุกข์ดีกว่า

เมื่อพิจารณาถึงขั้นตอนในการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนานั้น มีขั้นตอนที่เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ว่าทำกันเองไม่มีแบบแผนเป็นมาตรฐานแต่ประการใดเลย เพราะหลักธรรมอรียสัจจ์ ๔ ก็คือ ขั้นตอนต้นแบบของ “ระเบียบการวิจัย” [Research Methodology] ในศาสตร์สมัยใหม่แทบทุกสาขา นี้เอง เพียงแต่ว่า รูปแบบการเจริญภาวนานั้น เป็น “การวิจัยเชิงทดลอง” โดยใช้ประสบการณ์ตรง ในการเข้าร่วมภาคสนามจริง และเป็น “การวิจัยเชิงคุณภาพ” [Qualitative Research] ฉะนั้น องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเป็น “พระบิดาแห่งวิจัยคนแรกในโลก” เพียงพวกนักวิชาการ โลกตะวันตกไม่ได้สนใจมาก เพราะบุญน้อย ไม่มีโอกาสศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนพวกนี้ยังคิดว่าคนอินเดียสมัยโบราณป่าเถื่อน เป็นสังคมแบบเกษตรกรรมโบราณ ไม่มียุคประวัติศาสตร์เหมือนยุโรปสมัยกลาง การยกตัวขึ้นเหนือคนอื่น ทั้งที่ไม่รู้ความจริง จึงเป็นความเลาเบาปัญญาของคนตะวันตก เพราะพวกนี้ยึดมั่นในค่านิยมวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเป็นวิถีชีวิต ในสมัยปัจจุบันจะเป็นโรคจิตหวาดระแวงกันเป็นส่วนใหญ่ เพราะหาความสุขที่แท้จริงในชีวิตไม่ได้ สังคมไทยก็พยายามตามจะไปเป็นเหมือนพวกนี้ จากสังคมเมืองยิ้ม ก็กลายเป็นสังคมหน้ามืดบอบบุญไม่รับ เพราะไม่หลงทิศทางว่า จะรวยไปทำไม งงชีวิตตนเอง ความจริง “อวิชา” มันครอบงำสมอง จากสังคมมีอารยธรรมไทย กลายเป็นสังคมมั่วๆ ไม่รู้จักตัวเอง พวกคนที่สะสมบุญเก่าความดีมาเยอะ ก็ถือว่า โชคดี ที่หันหน้า พาครอบครัว เพื่อนฝูง มาศึกษาพระธรรม และลงมือปฏิบัติธรรม พยายามเข้าหาพระอรีย

สงฆ์ ไม่ใช่พระปลอม เพื่อต่อ ยอด “ภูมิรู้-ภูมิธรรม-ภูมิปัญญา” ของตนและคณะ ให้สะอาดบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น เป็นสังคมมีอนาคต รู้จักหน้าที่การทำงาน ความรับผิดชอบ มีระเบียบในการดำเนินชีวิต ใช้เวลาอย่างมีค่าที่ผ่านไปทุกเสี้ยวนาที่ มีสติสัมปชัญญะ และเดินทางตามหลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” อันมีปทัฏฐานข้อประพฤติปฏิบัติ ด้วย “อริยมรรคมีองค์ ๘” มีศรัทธาที่ถูกต้องที่นำไปสู่ข้อสมมติฐานชีวิตที่ถูกต้อง ไม่ผิดทางอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม เทคนิคการใช้ “วิธีตั้งข้อสมมติฐาน” [Hypothesis = A supposition or proposed explanation made on the basis of limited evidence as a starting point for further investigation.] จึงเป็นข้อคิดที่คาดคะเน จะเป็นจริงใหม่ตามข้อมูลหลักฐานที่มีอยู่ในขณะนั้น และทำการตรวจสอบค้นหาความจริงหลังจากนั้น เพื่อหาหลักฐานมายืนยันว่าเป็นจริงตามนั้น อีกครั้งหนึ่ง เพราะฉะนั้น การตั้งข้อสมมติฐานจึงเป็นทักษะสำคัญที่เป็นวิธีวิทยาศาสตร์ที่ต้องใช้ประกอบในกระบวนการคิด และในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะเป็นการศึกษาค้นคว้า “องค์ความรู้พื้นฐานอันเป็นความรู้พื้นฐาน” [Assumptions] ไว้ก่อนที่จะลงมือศึกษาจริง การคิดอะไรไว้ล่วงหน้า จึงไม่ใช่เรื่องที่ผิด แต่เป็นการไม่ประมาทในการคิด โดยมีเรื่องราวประวัติย่ออันเป็นภูมิหลังไว้ประกอบการตัดสินใจของตน เปรียบเสมือนว่า การจะคุยกับคนที่เรารู้จักดี กับไม่รู้จัก การอธิบายถึงภาพลักษณ์อันบุคลิกภาพส่วนบุคคลระหว่าง ๒ คน นี้ ย่อมแตกต่างกัน และการค้นหาหัวข้อสนทนา ก็แตกต่างกันไปตามลักษณะของบุคคล การเข้าใจคนก่อนล่วงหน้าว่า จะแสดงมนุษยสัมพันธ์ที่ได้อย่างไรไว้ก่อน จึงเรื่อง “ไม่ประมาท-อภัยมาทนะ” เพราะประกอบด้วยกระบวนการคิดที่ถูกต้องถูกวิธี และที่สำคัญประกอบด้วยเหตุผลและปัญญาตามหลักปฏิจางสมุปปาต ที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการสัมปทา” การทำการบ้านมาก่อนล่วงหน้าอย่างดี ก็คือ “การวางแผนที่ดีที่สุด” เช่นเดียวกัน คือ การเตรียมการอย่างรอบคอบในทุกเรื่อง ที่น่าจะเกิดขึ้นกับตนในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่คิดแบบคนไม่มีเป้าหมายในชีวิต อยู่ไปวันๆ อยู่อย่างสิ้นคิด เป็นทุกข์เพื่อรอวันตาย “ด้วยเป็นงกับชีวิต” ฉะนั้น “อภัยมาทนะ-โยนิโสมนสิการสัมปทา-ปฏิสัมภทา ๘” รวมกัน ย่อมทำให้เกิดภาวะอันยอดเยี่ยมภายในตนได้ ในทางธรรมเปรียบได้กับหลักธรรม “อนุตตริยะ ๓” [Excellence] หรือไปเสมอกับหลักธรรม “โกศล ๓” [Proficiency] ดังนี้

“อนุตตริยะ ๓” หมายถึง ภาวะอันยอดเยี่ยม-สิ่งที่ยอดเยี่ยม เมื่อผู้ปฏิบัติรอบรู้ปฏิบัติศีลธรรม ได้แก่

- (๑) “**ทัตธานุตตริยะ**” คือ การเห็นอันเยี่ยม ได้แก่ ปัญญาอันเห็นธรรม หรืออย่างสูงสุดคือเห็นนิพพาน ในทางโลก คือ ปัญญารอบรู้สถานการณ์โลกล่วงหน้าได้เป็นอย่างดี
- (๒) “**ปฏิบัติอนุตตริยะ**” คือ การปฏิบัติอันเยี่ยม ได้แก่ การปฏิบัติธรรมที่เห็นแล้ว กล่าวไว้ง่ายหมายเอามรรคมีองค์ ๘ ในทางโลก คือ ความรอบรู้อุบายวิธีหรือกุสโลบายในการดำเนินงานเหมาะสม ตรงกับวัตถุประสงค์การทำงาน
- (๓) “**วิมุตตานุตตริยะ**” คือ การพ้นอันเยี่ยม ได้แก่ ความหลุดพ้นอันเป็นผลแห่งการปฏิบัติ นั่นคือ ความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง หรือนิพพาน ในทางโลก คือ ประโยชน์อันเป็นความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นด้วยปริชาปราโมทย์และปีติยงคิ เป็นสุขสันต์สวัสดิ์

“โกศล ๓” หมายถึง ความฉลาด-ความเชี่ยวชาญ-ความรอบรู้พิเศษ [Expertise] เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมได้มาน ๔ โดยเฉพาะจุดศตมาน ได้แก่

- (๑) “อายุโกศล” คือ ความฉลาดในความเจริญ ความรอบรู้ทางเจริญและเหตุของความเจริญ
- (๒) “อภัยโกศล” คือ ความฉลาดในความเสื่อม ความรอบรู้ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม
- (๓) “อุปายโกศล” คือ ความฉลาดในอุปาย ความรอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ

ในภาวะที่ถูกต้องดังกล่าวเช่นนี้ ปุถุชนผู้ไม่ได้ศึกษาพระธรรมอย่างจริงจัง จนเกิดปฏิกาณไหวพริบได้ ก็ย่อมเสียโอกาสที่จะประยุกต์คัดแปลงนำข้อธรรมหรือหลักธรรมดีๆ มาใช้ในชีวิตจริง เรียนรู้ความได้ทั้งคติโลกและคติธรรม แต่คัดแปลง ต่อเติมสร้างสรรค์ และริเริ่มความคิดใหม่ๆ ไม่ได้ เข้าทำนองที่ว่า: “**ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด**” [เรียนมากจนโง่-เพราะคิดเองไม่เป็น = รู้คิดจนไม่ได้ดี] ไม่สามารถเข้าถึงการเอาตัวรอดที่ว่า: “**รู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง**” [ตายน้ำตื้น เพราะชอบคิดอะไรตื้นๆ] ไม่ใช่ نگاهแผนยุทธศาสตร์ที่ดี คิดแคบ คิดสั้น สั้นคิด สุดท้ายย่อมนำความเดือดร้อนมาสู่ตนและคณะในที่สุด ไม่ใช่ความสวัสดิ แต่เป็นงูสวัดติดกันทั้งคณะ ปวดแสบ ปวดร้อน ไม่เป็นทุกข์ นั่นเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเน้นการดับความไม่รู้จริง คือ “**อวิชชา ๔-อวิชชา ๘**” ด้วยหลักธรรม ๓ ประการ ได้แก่ (๑) **อริยสัจจ์ ๔** (๒) **ญาณในกาลทั้ง ๓ อย่าง** และ (๓) **อิทัปปัจจยตา ๑๒** เพื่อให้เกิด “**ปัญญาเห็นธรรม = ดวงตาเห็นธรรม-ธรรมจักขุ**” [The Eye of Truths] คือ ปัญญาเห็นไตรลักษณ์แห่งนามรูป ด้วยปัญญาเห็นตามเป็นจริงว่า: “**สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหลายย่อมดับไปเป็นธรรมดา**” คำว่า “**ธรรมดา**” หมายถึง ความเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไปตามความจริงที่ปรากฏตาม “**กฏธรรมชาติ**” เช่น ปฏิจสุมุขปาท ๑๒ ไตรลักษณ์ ธรรมนิยาม ๓ อริยสัจจ์ ๔ ธรรม ๒ ธรรม ๓ เป็นต้น เพราะฉะนั้น ต้องมี “**ปฏิสัมภิตา ๔**” เกิดขึ้นในกระบวนการคิด ได้แก่ (๑) ปัญญาจानในธรรม [เห็นเหตุ] (๒) ปัญญาจานในความหมาย [เห็นผล] (๓) ปัญญาจานในภาษา [นิยามศัพท์ได้] และ (๔) ปัญญาจานในปฏิกาณ [คิดเป็นอย่างถูกวิธี] อันมีบาทฐานมาจาก “**ญาณ ๓**” [กาล ๓] ที่จะ เป็นปัจจัยสำคัญใน “**การกำหนดข้อสมมติฐาน**” ได้รัดกุมรอบคอบดีและสมบูรณ์ ดังนี้

“ญาณ ๓” หมายถึง ความหยั่งรู้-ปริชาหยั่งรู้ เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมได้มาน ๔ โดยเฉพาะจุดศตมาน ได้แก่

- (๑) “**อดีตังสญาณ**” คือ ญาณหยั่งรู้ส่วนอดีต รู้อดีตและสาวหาเหตุปัจจัยอันต่อเนื่องมาได้
- (๒) “**อนาคตังสญาณ**” คือ ญาณหยั่งรู้ส่วนอนาคต รู้อนาคต หยั่งผลที่จะเกิดสืบต่อไปได้
- (๓) “**ปัจจุปปันนังสญาณ**” คือ ญาณหยั่งรู้ส่วนปัจจุบัน รู้ปัจจุบัน กำหนดได้ถึงองค์ประกอบและเหตุปัจจัยของเรื่องที่เป็นไปอยู่

เพราะฉะนั้น เป้าหมายสำคัญในชีวิต คือ “ความสำเร็จ-ปฏิเวธ = รู้แจ้งแทงตลอด” โดยที่ผู้ปฏิบัติธรรมต้องตั้ง “ข้อสมมติฐาน” ไว้อย่างน้อย ๒ ประการ ในทางคติโลก (๑) “อดเพื่อความสำเร็จ” กับ (๒) “กินเพื่อความสำเร็จ” เมื่อเปรียบเทียบกับคตินิยม ได้แก่ “ปฏิปทา ๔” หมายถึง การปฏิบัติแบบที่เป็นทางดำเนินให้ถึงจุดหมายคือความหลุดพ้นหรือความสิ้นอาสวะ ซึ่งจะเป็น ข้อ ๑ กับ ข้อ ๓ ดังนี้

“อดเพื่อความสำเร็จ” คือ ขาดแคลนปัจจัยสนับสนุนในการประกอบอาชีพอย่างหนัก

- (๑) “ทุกขา ปฏิปทา ทนุชาภิถญา” [ปฏิปทาธรรม] คือ “ปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า” เช่น ผู้ปฏิบัติที่มี “ราคะ-โทสะ-โมหะ” แรงกล้า ต้องเสวย “ทุกข์โทมนัส” เนื่องจาก “ราคะ-โทสะ-โมหะ” นั้นอยู่เนืองๆ หรือ เจริญกรรมฐานที่มีอารมณ์ไม่น่าชื่นใจ เช่น อสุภะ เป็นต้น อีกทั้งอินทรีย์ก็อ่อน จึงบรรลู่ “โลกุตตรมรรค” ได้ช้า พระจกขุนบาลอาจเป็นตัวอย่างในข้อนี้ได้

“กินเพื่อความสำเร็จ” คือ มีความถึงพร้อมด้วยปัจจัยสนับสนุนในการประกอบอาชีพอย่างบริบูรณ์

- (๓) “สุขา ปฏิปทา ทนุชาภิถญา” [ปฏิปทาธรรม] คือ “ปฏิบัติสบาย แต่รู้ได้ช้า” เช่น ผู้ปฏิบัติที่มี “ราคะ-โทสะ-โมหะ” ไม่แรงกล้า ไม่ต้องเสวย “ทุกข์โทมนัส” เนื่องจาก “ราคะ-โทสะ-โมหะ” นั้นเนืองนิตย์ หรือ เจริญสมาธิได้ “ฉาน ๔” อันเป็นสุขประณีต แต่มีอินทรีย์อ่อน จึงบรรลู่ “โลกุตตรมรรค” ได้ช้า

แนวทางปฏิบัติตน	ที่สุดของชีวิต	ความสำเร็จ
“อดเพื่อความสำเร็จ”	ตายทุกข์ตายยาก	วิภูษะ
“กินเพื่อความสำเร็จ”	ตายสุขในภคทรัพย์	วิภูษะ
“ทุกขา ปฏิปทา ทนุชาภิถญา”	ละสังขารด้วยวิมุตติสุข	วิวิภูษะ
“สุขา ปฏิปทา ทนุชาภิถญา”	ละสังขารด้วยวิมุตติสุข	วิวิภูษะ

กล่าวโดยสรุป ในกระบวนการตั้งข้อสมมติฐานพอประมวลได้ ๖ ประการ ดังนี้

- (๑) ความคิดเบื้องต้น-Assumptions คือ ขอบเขตภูมิหลังของประเด็น
- (๒) ศรัทธา-Belief คือ ความเชื่อประกอบด้วยเหตุผล
- (๓) ข้อคาดคะเน-Presupposition คือ ความเป็นไปได้
- (๔) ข้อสมมติฐาน-Hypothesis คือ ทางเลือกเชิงปฏิบัติ
- (๕) ข้อยืนยัน-Assertion คือ การค้นคว้าสืบหา
- (๖) ภาวะที่ถูกต้อง-Righteousness คือ ข้อสรุปสุดท้าย

กล่าวโดยสรุป การตั้งสมมติฐานในการประกอบกิจทุกอย่างมีความจำเป็นอย่างยิ่งในทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็ กิจ เล็กกจิ น้อยก็ตาม ไม่ควรดำเนินชีวิตที่ไร้จุดหมาย คือ ไม่มีการวางแผนชีวิต ขอมปล่อยชีวิตไปตามสายลมกับ แสงแดด ซึ่งไม่ตรงกับ “**คุณบทของผู้เป็นพุทธะ**” ได้แก่ (๑) **ผู้รู้** (๒) **ผู้ตื่น** (๓) **ผู้เบิกบาน** นั่นคือ ความมุ่งมั่น เพื่อความตรัสรู้ “**สัมโพธิ**” โดยให้เข้าถึง “**กระแสแห่งนิพพาน**” ให้ได้โดยปรมัตต์ หรือเรียกว่า “**ปรมัตตะ**” คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด ให้เห็นถึงประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น ที่ เรียกว่า “**ทิฏฐุชัมมิกัตตะ**” และประโยชน์ในอนาคต ประโยชน์เบื้องหน้า ประโยชน์ในภพหน้า ประโยชน์ ขั้นสูงขึ้นไป ที่เรียกว่า “**สัมปรายิกัตตะ**” ฉะนั้น ความสามารถในการกำหนดหรือตั้งข้อสมมติฐานได้ ก็แสดง ว่าบุคคลนั้น มีขั้นตอนในการวางแผนชีวิตที่รอบคอบ มีกิจที่เป็นประโยชน์ทำต่อเนื่องกันไป ไม่เสียเวลากับ สิ่งไร้สาระ ไม่เป็นแก่นสารในชีวิต ที่เรียกว่า “**โลกธรรม ๘**” หมายถึง ความเป็นไปตามคติธรรมดาซึ่ง หมุนเวียนมาหาสัตว์โลก และเหล่าสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามมันไปไม่สิ้นสุด คือ มีทั้ง “**สุคติ-อภิวรรณ**” คือ ส่วนที่น่าปรารถนา และ “**ทุคติ-อนิฏฐาวรรณ**” คือ ส่วนที่ไม่น่าปรารถนา ซึ่งเกิดดับสลับกันไป ที่เรียกว่า “**สังสารทุกข์แห่งภวัจักร**” ได้แก่ (๑) “**ลาภ**” คือ ได้ลาภ (๒) “**อลาภ**” คือ เสื่อมลาภ (๓) “**ยศ**” คือ ได้ยศ (๔) “**อยศ**” คือ เสื่อมยศ (๕) “**นิทานา**” คือ ตีเตียน (๖) “**ปลั่งสา**” คือ สรรเสริญ (๗) “**สุข**” คือ ความสุข (๘) “**ทุกข์**” คือ ความทุกข์ นั่นคือ ไม่เป็น “**ปุถุชนผู้มี โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส เป็นธรรมดา**” [โดย พิจารณาตามหลัก “**ปฏิจจสมุปบาท ๑๒**” คือ การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน ได้แก่ อวิชชา-ตัณหา-อุปาทาน-สังขาร (กรรมภพ) -วิญญาน-นามรูป-สฬายตนะ-ผัสสะ-เวทนา-ภพ (อุปบัติ ภพ) -ชาติ-ชราวมณะ ผลวิบากที่ตามมา ได้แก่ โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส] แต่ถ้าเป็นพระ อรหันต์แล้วยอมเป็น “**อริยบุคคลผู้ปราศจาก โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส เป็นธรรมดา**” ด้วยเหตุ นี้ บุคคลผู้มีปัญญาเห็นธรรมตามเป็นจริงได้นั้น ย่อมถึงด้วย “**ญาณแห่งปฏิสัมภิตา ๔**” [ปฏิสัมภิตา ๔] โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “**ปฏิภาณปฏิสัมภิตา**” คือ การรู้เห็นอย่างเท่าทันการ ที่ประกอบด้วยปัญญา ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) ความคิดริเริ่ม-Initiativeness (๒) ความรู้สร้างสรรค์-Creativeness และ (๓) ความรู้ประยุกต์ดัดแปลง-Applicability นั่นคือ “**คิดได้-คิดออก**” จึงมีความสามารถตั้ง “**ข้อสมมติฐานของกิจต่างๆ**” ที่จะทำในแต่ละ วันและในอนาคต ถ้าเป็นกิจทางคติโลก คือ การวางแผน การกำหนดนโยบาย การทำแผนธุรกิจ [การ โฆษณา-การตลาด-การผลิต-การขยายธุรกิจ เป็นต้น = โลภียธรรม] โครงการต่างๆ หรือ แผนยุทธศาสตร์ ถ้าบุคคลนั้น คิดกำหนดข้อสมมติฐานไม่ได้ ย่อมเป็นคนที่ไม่มีความนึกคิดจะทำกาใดในอนาคตได้เช่นกัน เพราะการทำสิ่งในปัจจุบันให้ดีที่สุด ย่อมนำผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ตามที่ตั้งใจไว้หรือวางแผนและ นโยบายไว้ เพราะฉะนั้น พระธรรมในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงประเด็นความสำเร็จในชีวิตไว้อย่างดี ทั้ง ทางคติโลกและทางคติธรรม อยู่ที่ใครจะผู้นึกคิดประยุกต์ดัดแปลงนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็งานเล็กหรืองานใหญ่ก็ตาม ด้วยประการ ฉะนั้น.

